

U SRCU GRADA

(Sofija Živković: *Uri Leser je čekao*, Udruženje književnika i književnih prevodilaca Pančeva, Pančevo, 2020)

Spavaj na nemirnom uzglavlju uspomena

Dušan Matić, „More“

Čitanje pesničke knjige podseća na čitanje zbirke priča. Kad se pesme ili priče saberu i smeste između istih korica, ako su uspele, stvaraju sazvežđe. Teško je bez predaha putovati od zvezde do zvezde, smirivati u sebi tek stečeni sjaj i hrliti ponovo u tminu. Čitanje pesama i priča iziskuje neprestano preobražavanje. Lakše je zadržati se u jednoj pesmi, zastati, sačekati njen odjek, nositi ga malo u sebi nakon izlaska, odmoriti se, a onda se otvoriti za nov preobražaj i novo unutrašnje podešavanje prema prilikama u svetu nastupajuće pesme.

Zbirka pesama *Uri Leser je čekao* čita se drugačije. Ona pruža zadovoljstvo svojstveno čitanju uzbudljivog romana. Pesme iz ove knjige pronose čitaoca kroz međuprostor i predaju ga jedna drugoj. Iako su pažljivo raspoređene u cikluse, sve su stvorene snagom nemornog nadahnuća i plene „istinitošću“. U njima se, u „grozničavom“ ritmu sve roji i suštiže. Čitalac putuje kroz ovu knjigu budno, radoznalo, s utiskom da će u nekoj od narednih pesama tek saznati „šta je kasnije bilo“. Pesnikinja, međutim, nije pisala zbirku po zamišljenom planu oblikujući postepeno pojedinačne cikluse, već su pesme nastajale iz istog izvora određeno vreme, a ona ih je naknadno uredila i složila u celinu otkrivajući među njima unutrašnju logiku. U ovom postupku ogleda se autorkin odnos prema vremenu, koji predstavlja jednu od važnih odlika *Urija Lesera*: linearnost, prvobitno, ne postoji, a vremenski tok je ljudska tekovina. Prošlost i sadašnjost, sutra i juče, deo su kulture, a ne prirode. Zato je moguće pesnički osmisliti priču o slikaru, koji, pre skoro sto godina na svojim platnima razvija slike o današnjem životu pesničkog subjekta. Dok, naime, Uri Leser čeka „prave boje“, zajedno s njim čeka ih i lirski junakinja, budući da je njegov slikarski zapis, u stvari, njen intimni dnevnik. On joj je potreban da vidi sebe Leserovim očima, odnosno, očima „više svojim“. Asocijativno umrežene pesme, pretežno dugog stiha, bez formalnih strofičnih celina, s narativnim elementima kojima se pripoveda sadržaj svesti lirskog subjekta, navode na zaključak da se *Uri Leser* približava poemi.

Pesnička knjiga Sofije Živković je, kako smo nagovestili, lirski dijalog s berlinskim impresionističkim slikarom Leserom Urijem. Zamišljeni dijalog je, prvenstveno, ogledanje srodnika. Da bismo bolje razumeli o čemu se radi, podsetićemo se detalja iz pesme „Bodnova balada“ Rastka Petrovića: pred srednjovekovnim lovcem nadnesenim nad jezero

iskrsava, u dubini, lovac predak (*Nad jezerom se oglednu lovac iz srednjeg veka / Na dnu ugleda nepomičnog strelca da luk zateže / Trulu mu kožu spiraju talasi pristizuć iz daleka / Kao meka dlaka il' runo, alga po njemu leže*). U Petrovićevoj pesmi ogledalo je jezero, u pesmama Sofije Živković – gradski pejzaž (ulice, kafei, pokisli trotoari, noćni prizori s uličnom rasvetom, tramvajске šine...). Izmaglica od isparenja što se dižu sa dna jezera, kao i izmaglica iz zadimljenih kafea i s ulica zalivenih kišom stvara u oba slučaja „zavesu“ koja omogućava pretapanje vremena, preslikavanje prostora i situacija.

U podnaslovu knjige *Uri Leser je čekao* u zagradi stoji podnaslov – *poetografski album*. Autorka je isti postupak primenila u prethodne dve pesničke zbirke, naslovivši ih *Sobe (jezičke vežbe)* i *Kafa u pet (apokrifna geografija)*. Podnaslov, najpre, dopunjuje naslov i nagoveštava kako se knjiga može čitati. Proširivanje naslova, međutim, vodi i njenom oneobičavanju, poigravanju smislom, što postaje jasnije po završetku čitanja. Podnaslov *Poetografski album* najavljuje zbirku uspomena, intimne slike koje čine poeziju života. Poezija je, reklo bi se, sadržana u stvarima, prizorima, gestovima..., a pesnik je osetljivi zapisničar. Knjiga-album čuva tragove značajnih trenutaka. Pesmi za album pridaje se svojstvo fotografije – ona pamti zaustavljeni trenutak. Reč „album“ podseća, takođe, na povezanost poezije s muzikom, na pesmu kao odsviranu unutrašnju melodiju. Pri tome, poetski album već postoji, u duhu pesnikinje. Poetografski album izražava „izlazak“ pesama i pokušaj da se one zapišu.

Pesnikinja, inače, stavlja u zagradu katkada i cele stihove, ili ih ispisuje kurzivom, što pesme čini osobenim najpre vizuelno, a onda i smisaono. Zagradom i kurzivom se u pesmu uvodi paralelni misaoni tok, „mehanizam“ toka svesti i pokazuje meandriranje misli. U pesmi „Ostajanje u kiši malog grada“ čitamo: *Fotografije kiše, zamrljani objektiv ukrivo namešten / Sa balkona uhvaćen grad u oluji / (Ista oluja, ona od koje se komeša šuma / Pa postane reka)...*

Na početku knjige nailazimo na moto sa smislom autopoetičkog komentara: *Posmatraš slike koje si stvorio sam / a u stvari, one stvaraju tebe*. Umetnik, reklo bi se, stvara bez jasnog znanja o tome šta želi da stvori. On se ne menja (ne „nastaje“) tokom stvaranja, dok služi bojama ili rečima, već ga menja pogled na gotovo delo, čijem je stvaranju „poslužio“. Pesma, zapravo, postoji u pesniku, ali je on ne poznaje, budući da je prekrivena nepoetskim korovom, kao što je, po Sokratovom mišljenju, slojevima korova zatrpana istina, koju u sebi nosimo. Da bi se istina izvukla na videlo, treba se najpre osloboditi korova predrasuda i zabluda. Nakon toga se, pomoću dijaloga, istina spoznaje, odnosno rađa. Pesme Sofije Živković se rađaju veštinom poetske majeutike – u dijalogu sa slikarom Leserom Urijem. Knjigu otvara prološka pesma „Rađanje nove ulice“. Ona je oblikovana kao san o promeni, slutnja o novom početku, otvaranju nove ulice unutrašnjeg grada: *Opet sanjam požare na vodi / Gorenje kože, truljenje bledila... / I koračamo tako posle velike zabave / Pokušavam da nađem put / Treperi mi ulica ispod kapaka... / Izmaglica na usnama ostavlja neke tačkaste tragove / I od nje, svitanje se čuje unapred*. Pesma najavljuje atmosferu, odlike, prirodu pesama koje će uslediti. Fragmenti prizora gradskog pejzaža nalik prizorima na Urijevim slikarskim platnima, povezivaće se u neobične, snolike pesničke slike i pesme-mozaike. Brisaće se granica između spoljašnjeg i unutrašnjeg, štaviše, elementi Urijeve slikarske impresije postaće deo ekspresije lirskog subjekta, mogućnost da se unutrašnji sadržaj iskaže bliskim slikama spoljašnjeg sveta. Tragaće se za onim što može zapaliti „anemičnu kožu“, zarume-

niti je i oživeti. Nakon uvodne pesme slede ciklusi: *Zelena noć u Vavilonu, Urijeve boje, Zelena kiša i Kućni red*. Na kraju knjige čitamo pesmu-epilog „Pismo Tanji Uri“. Prva dva ciklusa govore o proživljavanju izuzetnog trenutka ljubavne bliskosti i osećanjima izazvanim njime. Osećanja se ne opisuju, već pesme nastaju pod njihovim pritiskom, pa se stiže utisak da se upravo odvijaju. Priča lirske junakinje počinje nezaustavljivom noći koja zaceljuje i nadilazi stečeno iskustvo, iziskuje potpuno prisustvo i samozaborav. Ljubavlju dodirnuti su, čini se, srećom žigosani: *Želeli su da nas oteraju zauvek / Iz grada u kojem se ništa novo ne sme izmisliti... / Ali to nije bio taj isti grad koji smo mi videli* („Poslastičar nas nije voleo“). Sledi slutnja nepomirjljive, razdvajajuće različitosti i čežnja za prostorom sreće, za zelenim Vavilonom, onim pre božanske intervencije, *gde još uvek / Svi govore istim jezikom* („Vavilon“), makar se do njega stiže tek u izmaštanom svetlu, makar on postoji samo u oku uma. Lirski subjekt je potom obuzet osećanjem nepostojanosti svega, preispitivanjem (*Jesmo li umeli bolje?*), nemogućnošću da se oslobodi neprestanog vraćanja isteklom trenutku sreće i slikanja prazninom. U trećem i četvrtom ciklusu vior osećanja se stišava i polako ustupa mesto refleksiji o proživljenom. Ljubav se shvata kao nežna disharmonija koja preobražava lice sveta, ali, takođe, čudesno u trenutku preobraća u obično i hladno („Knjiga najlepših svet-skih portreta“, „Zakon neprivlačenja“). Svest o nedovršenosti svakog odnosa podstiče traganje za muzikom u sebi, za unutrašnjom melodijom i prekoračenjem granice koju duša ne priznaje („Pozivnica za ples“, „Zelena noć“). Na kraju knjige javlja se misao o nedešifrovanom jeziku ljubavi, čija se gramatika ne može savladati i saznanje da zbir „odživljenih“, tuđih i ličnih iskustava ne može izraziti iskustvo koje se upravo odigrava: *Istorija umetnosti / ne može da otkrije proporcije / Između mog tela i ulica grada / Koji ne poznajem dovoljno / Tek naslućuje rasep u meni* („Podsetnik za čas istorije umetnosti“). Kako se pesme nižu, raste poetska dinamika, a smisao se bistri i jasnije ukazuje. Ako se u prvom delu zbirke oseća traganje među rečima, završni deo nagoveštava nalaženje pravih reči, sinhronizovanje spoljašnjeg prizora, unutrašnje vizije i iskaza. Umnožavanjem i variranjem pesničkih slika iscrta se i postaje vidljiva središnja vizija, koja se najpre javljala u obrisima i fragmentima. Razaznaje se, naime, san o ljubavi u srcu umetnosti. I, u srcu grada. Umetnost i ljubav se ukrštaju na pozornici grada i razmenjuju indekse reči kako bi proširile opseg izražajnosti i obogatile građu za pisanje sopstvene istorije. Ljubav se predstavlja pojmovima umetnosti – bojama, slikarskim platnom, razvijanjem fotografije, nenapisanom knjigom, zvucima klavira: *(Vlasi na četki, tanke kao zrak) / Jedna od najvećih noći koje nisam uspela / Da završim / Kompoziciju za klavir / Izvodi čelista virtuožno ali žice / Ne mogu doneti to što mogu dirke* („Koncert iznad plafona u Rahlgasse“).

U priči „Otrovani“ Majkla Kaningema (Majkl Kaningem, *Divlji labud*, Arhipelag, Beograd, 2015) junak upućuje devojci zagonetnu molbu koja se u neočekivanoj završnici razotkriva: moli je da legne u stakleni sanduk i spusti poklopac na, recimo, dvanaest minuta. Čitajući priču, saznajemo da je junakinja, zapravo, Snežana iz poznate bajke. Lik iz Kaningemove priče želi da dvanaest minuta (ni sekundu duže, obećava) proživljava vreme dok je bio samo predosećanje, dok je bio savršen zato što nije postojao: „Hoću reći, pre nego što sam podigao poklopac i poljubio te.“ Naslovna slika Lesera Urija koji čeka, a čije platno čudesnim prepletom stvarnosti oslikava život lirske junakinje, izražava zamišljenost nad pitanjem kako naslikati ljubav, jer *Voleti nije javna stvar / Voleti se nosi u novčaniku... / Voleti nije javno*

dobro nijednog grada („Uri Leser je čekao“), i, posebno, trenutak u kome je blesak ljubavi bio tek predosećaj, nerođena nova ulica, *ono što bismo mogli zavoleti svakog časa* („Kućni red“). Možda se *ranjiva netaknutost* može naslikati upravo slikom slikara koji sliku ljubavi nosi u sebi. Slikom čoveka koji čeka.

Knjigu zaokružuje „pismo“ umetnici performansa i aktivistkinji Tanji Uri, čukununci slikara Lesera Urija. Lirski subjekt se ispovednim tonom obraća prisnoj neznanki. Pesa predstavlja osvrt na prethodno opevano iskustvo, iskazan setnim, mirnim glasom, izdaleka. Pesničko „ja“ se oprašta od starog (auto)portreta, nekadašnjih iluzija od kojih je najveća sadržana u pokušaju da se život izjednači s umetnošću. „Pismo Tanji Uri“ prožeto je slutnjom o nepouzdanosti zelenog beskraja – nekada zamišljanog prostora potpunog sazvučja. O izlišnosti bezobalnosti. Svest o iscrtanoj granici nenadano oslobađa i otvara prostor za nove pesme – dok se obraća Tanji Uri, lirski junakinja u nekoliko navrata, istovremeno, u nekoj vrsti unutrašnjeg monologa razvija pesničke slike. U završnoj pesmi ona se jasno predstavlja kao pesnikinja koja, tek što je progovorila o prošlosti od koje se oprašta, počinje da je pesnički obrađuje – *A prošlost je tamo preko puta, u šumi*. U narednom odvajanju od glavnog toka i obraćanja sagovornici, nižu se nove slike: šuma je uskomešana, reka je poput zelenog mastila, deca se jure niz breg prekriven muljem umesto snegom... U trećem delu pesme u pesmi pojavljuje se *Predeo ljubičastih ruža oivičen maglom / Bespuće sa putokazima ka Edenu / Grad krcat toplim jesenima*. U glavnom toku „pisma“ lirski subjekt govori o osećaju proteranosti, o praznim obećanjima, o stvarnosti koja se pretvara da je bajka, slikama koje se zamišljaju pred san... Čini se, međutim, da je posredi nešto drugo – po „šumi prokletstva“ luta se zbog nesporazuma čoveka sa sopstvenim likom, kako bi rekao Miodrag Pavlović. Lik lirskog subjekta Sofije Živković neće se, ipak, „razvejati“. Stari san o bojama, rečima, zvukovima uspavaće se i skameniti u skulpturu: *Ovde kod mene je Orijent došao po svoje / A ipak me, Tanja / Obraduje kada vidim tu skulpturu: / Promrzla stabla u ljubičastoj mesečini*.

Lirska junakinja može da odahne, razvije novo pesničko platno i započne drugačiju sliku, rukom novog sna.